

stvom dobila, o tem ne dvomim, tu je ni treba niti priporočati. Da bo med inteligenco dobila mnogo takih, ki jo bodo hvalili kot zaslužno, to tudi vem, če jo bodo pa tudi čitali, če jim ne bomo trobili, da je dobra in čitanja vredna, pa dvomim. Dobro pa bi bilo, če bi jo čitala posebno inteligenca, ki je navadno bolj malodušna v narodnih vprašanjih, kot ljudstvo, ki veliko večjo vlogo igra pri njej brezplodni vsestranski pesimizem. Tu bo videla, kako se kot svetle iskre svetlikajo v toku velike zgodovine pojavi duševnega življenja našega naroda, gotovo ne manj vredni kot sodobni pojavi narodne osebnosti katerekoli srednjeevropske narodnosti.

Dr. Fr. Stelč.

globoki Turčiji. Toda kmalu se zgodi nesreča: s hudobno taščo dogovorjeni hlapec je belcu sedlo le slabo privezal, nekje se konj spotakne, Breda pade in se smrtno rani v bodalce, ki ga je bila zlobna tašča dala skriti v sedlo. Napol mrtvo jo pripelje ženin na svoj dom, kjer pa nesrečna nevesta še tisti dan izkrvavi; od žalosti umrje tudi ženin. Zdaj se začne tudi tašči blesti v glavi, od hudobe, kakor pravi pesem, da zakliče svatom: »Ženitvanja ste mi pričak'vali, zdaj pa bodete ju – pokopali.« Tako narodna pesem. Pregljava povest pa se ne vrši v turških časih, ampak v naši sedanjosti, in prav nič ne na Turškem, ampak vse v neki hribovski vasici, na Peči, morda tudi tam nad

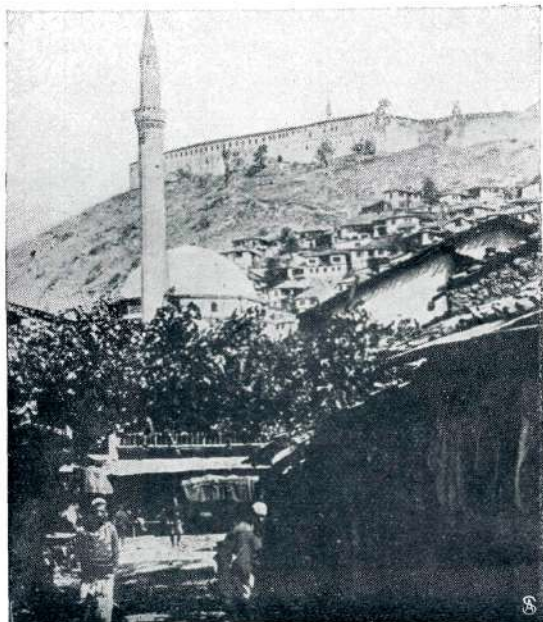

MIROVNA PALAČA V HAAGU.

Mlada Breda. Povest, spisal dr. Iv. Pregelj. Družba sv. Mohorja, 1913. — Narodno pesem »Mlada Breda« (zlasti kakor jo je slišal peti v idrijskih hribih in jo potem zapisal R. Ledinski) poznate vsi: Mlad Turek, kateremu je njegova hudobna mati umorila že osem nevest, prijah z velikim spremstvom na Slovensko, snubit mlado Bredo. Ta se snubcev silno ustraši, kajti glas o hudobni tašči je prišel tudi v slovenske kraje. Milo prosi svojo mater, naj je nikar ne dajejo taki tašči v roke, kajti: »Osem žen je sinu umorila — tudi mene bi umoril' utegnila — strupa mi bo v vinu napivala — ga v pogači mi bo ponujala.« Ker ji pa mati le prigovarja in jo tudi pouči, kako bi mogla uiti vsem zasedam hudobne tašče, se Breda slednjič vda. Posadijo jo na iskrega belca, ki ga je nalašč zanjo dala bodoča tašča lepo osedlati, in vsa družba zdrči proti

Idrijo kod. Glavna oseba je pa res hudobna tašča, vdova Katra, v zvezi z malopridnim hlapcem, in res tudi tu deluje strup, toda ... povest se konča z zmagjo preganjane snehe in s smrtjo njene sovražnice, tašče. — Naj sledi tu vsebina: Pred nekako petindvajsetimi leti (pred začetkom naše povesti) je vladal na Peči še svet mir; dve trdni posestvi sta bili ondi in mlada gospodarja-soseda sta si bila prijatelja. Tu pa je vršel mednja Martin Krošnja, star skopuh in krivoprisežnik, iskrico prepira (zaradi neke brvi). Vnela se je pravda; posledica je bila, da sta šli obe posestvi na kant in družini sta morali dol v vas. Takrat sta šla s Peči tudi dva jokajoča otroka, Lipe v eni družini, Ančika v drugi. Toda Lipe je tolažil svojo mamico: »Mati, le nikar ne jokajte. Lipček ne da Peči!« Nedolžni otrok je kazal torej trdno voljo, da si očetovo hišo

enkrat nazaj pribori. Dobri Lipček, ali se ti posreči? Obe posestvi je kupil skupuh Krošnja, ki ji je seveda združil v eno samo veliko gospodarstvo in ji izročil svojemu sinu. Temu je trebalo poiskati neveste. A pretepača nobena ni marala. Zato je bilo treba nevesto kupiti. Tam na Krasu nekje je imel stari Krošnja dolžnika, mladega kmeta Luko, ki je garal in se trudil na svoji borni zemlji, pomagala mu je pa mlajša sestra Katra, še neomožena. In na tistega Luko je pritisnil starec, češ da naj vpliva na sestro, da pojde na Peč za nevesto. Res sta naredila kupčijo; Katra je prišla na Peč za mlado gospodinjo. Kaj njeno srce pravi, po tem je nihče ni vprašal. Toda dolgo se ni veselil stari skupuh svoje mešetarije; kmalu je umrl, za njim

DEBAR.

pa je šel hitro tudi mladi Krošnja (konji so se mu splašili in ga ubili), zapustivši edinega dediča — petletnega sinčka Jurija. Umirajoč je izrečno vse zapustil otroku, ženi Katri nič. In takrat je njeno srce popolnoma oledenelo. Trda je bila do svojega otroka, trda do poslov, ki so se hitro menjavali. V srce se ji je naselila namesto ljubezni brezmejne lakomnosti in zlobnosti. Neke moške opore je pa vdova le potrebovala, in to je našla v hlapcu Tomažu, ki je postal njen zaveznik in s tem nekakšen nadhlapec. Tega so morali ubogati vsi drugi posli, da, celo mali Jurij. Šele par let pred začetkom povesti so se poselske razmere nekoliko bolj ustalile: razen Tomaža sta za hlapca še Šimen in pa Lipe, ki se je bil iz Lipčka razvil v čvrstega fanta, za dekli pa sta bili napol gluha Marjanica in tatinska Neža. Tako je torej Katra gospodarila kakih dvajset let. Naenkrat pa ji Jurij razodene svojo odločno voljo, da bi se ženil. In s tem ukrepom stojimo ob začetku povesti. Materi sicer ni prav, toda braniti sinu ne more. In tako pripelje Jurij mlado nevesto na svoj dom. In veste, kdo je nevesta? Tista Ančika, ki je pred leti kot otrok jokaje zapuščala s svojimi pregnanimi starši vred Peč! Živela je zadnja leta kot sirota brez očeta in matere doli v vasi; bila je izborna

šivilja. Jurij jo je imel pa — čudna so pota srca, kaj ne? — že izza šolskih let rad, in zdaj jo je prosil, naj pride na Peč za gospodinjo. In tako sta torej izgnanca Lipe in Ančika oba zopet na Peči, on kot hlapec, ta kot gospodinja. Toda kakšna gospodinja? Tašča huje ravna ž njo ko z zadnjo deklo. Nobene reči ji ne naredi prav: ne kuha prav, tudi šivati ji ne zna, ob vsaki priliki jo črni pri Juriju, nazadnje jo celo obdolži tatvine. Jurij, slabotnega zdravja, je tudi omahljive volje; naposled začne materi verovati. A s tem pospešuje le svojo bolezen, ki ga že v prvem letu zakona — vkljub vsej skrbi zvestovdane žene — položi na bolniško postelj. Z neprestanim obrekovanjem njegova mati doseže, da Jurij v oporoki zapusti — kakor nekdanj njegov oče! — otroku, ki so ga pričakovali, vse, ženi pa nič. Jurij umrje. Tu je konec I. dela povesti. Zdaj je Anica na dnu nesreče. Od silne žalosti oboli, za smrt. Na niti visi njeno življenje. Tašča bi jo v istem trenutku rada zastrupila, a mladost zmağa, Anica ozdravi in zdaj začne njena pot iti kvišku: še sicer besni tašča zoper njo, hoče jo spoditi kakor tujko s Peči, toda Anica vztraja. Končno si tašča sama izkoplje grob nasilne smrti; Anica postane tako edina zakonita posestnica Peči (ker sinček ji kmalu umre za kozami) in kaj ji drugega kaže, kakor da vzame zvestega Lipeta za moža? Tako bivša izgnanca zagospodarita na Peči. — Vso dolgo povest živo prešinja ena ideja, ki jo pisatelj sam določno izraža, položivši jo v usta staremu Luki (str. 181 nsl.): »Greh rodi kazen... krivično blago uničuje srečo.« Stari Krošnja je bil s krivico uničil dva gospodarja Pečana; z otroki vred sta morala od hiše; a vse, kar je starec zidal sebi in sinu, se sesuje, otroci izgnancev pa se vrnejo zmagovito na dom svojih staršev. Ta ideja je izpeljana dosledno, do zadnjega koticčka. Seve, vprašanje je, če je tudi v življenju tako, v tem življenju namreč? Samo dva zgleda iz svetovne zgodovine: Nemci nas Slovane že od 13. stoletja razdedinjujejo, zatrli so popolnoma polabske Slovane, in tako delajo še sedaj in vedno huje v naši bližini, no, pa kje je njih kazen? In s čim so se Slovani, s čim so se naši predniki tako pregrešili? In prav nobenega upanja ni, da bi se stari zakoniti posestniki vrnili v svoje staro ozemlje. Ali pa n. pr. Italijani: s krivico so vzeli papežu vse, in vendar je njih hiša že nad 40 let trdna in vsak dan večja in bogatejša... In tako se mi zdi tudi pri tej povesti, da je tista čudovita harmonija, s katero se končava, vendarle preveč lepa, preveč idealna, a premalo realna, premalo verjetna. Kar pa se tiče karakteristike oseb, je naša sodba taka: mlada Pečanka, »mlada Breda«, je mojstrsko zadet in izveden značaj, od začetka do konca nam je simpatična, in z veseljem gledamo, kako v trpljenju njena moč raste; tudi moramo pohvaliti avtorja, da nam ni predstavil kakšne svetnice, s samimi vrlinami, nikakor ne, tudi v Anici zavre kri, da pod silnim obrekovanjem za hip izgubi zavest, a izkuša takoj popraviti, pozabiti, odpustiti. Njen mož Jurij je bolehen in vsled tega tudi omahljiv; Lipe je krasen fant, le nekoliko bolj bi se moral tudi on truditi, da pride nazaj na Peč. Vdova Katra pa je vsekakor prečno slikana. To je res prava zver. Zdi se mi, da je avtor njej nasproti krivičen. Saj je bila tudi ona na Peč prodana! Vzbuja se nam sočutje z njo, a pod toliko težo hudobij sočutje zamre in ostane gnus. Tudi tole še:

ves čas imamo vtis, da ta hudobna tašča uživa v srcu popoln mir, in šele nazadnje jo zadene kazen. V resničnem življenju je pa tako, da hudobnež s a m s e b i najbolj škoduje. (Cfr. Foerster, *passim*.) V povesti nastopa še mnogo drugih oseb, a pohvaliti moramo tudi v tem pisatelja, da so vse markantno risane (n. pr. Pušar). Zlasti tista idila: sirota Jerica in pastirček Anže, to je nekaj čudovito lepega v tej povesti in z veliko umetnostjo vpletenega. Preveč pa, se zdi, imamo bolezní v povesti; najbolj značilno pa je morda, kako zna avtor kakšno sceno, n. pr. umiranje Jurijevo, drapirati, oblití z grozo. To je mojstrsko. Vmes pa je tudi mnogo lepih, svetlih jas, n. pr. prizor v kmetski hiši, str. 179. Prepričani smo: marsikteri trpeči snehi, »mladi Bredi«, med našim narodom bo ta s toliko gorkoto pisana povest privabila solze v oči in dala duška srčnim bolečinam, kakor je tudi g. pisatelju bila »ločitvi od mrtvega njegovega deteta hladilo« (str. 219). — 2. pogl. (str. 12 nasl.) je ostalo neizglajeno. Slovníčnih hib ne gledamo radi (n. pr. gosti, svati; njegov miren kotíček; zavedla se je m. zavedela; Jurca je poročil ženo; oni, ki . . . m. tisti, ki; troje hlapcev so imeli; umrl na kozah m. za kozami; vselej, ko je izpraševal, m. kadar . . . z levico vstati m. z levo nogo itd.). Dr. J. Debevec.

Pravljice. Spisali Utva in Mira. Ilustriral V. Cotič. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu, 1913. — Poslušajte, povem vam pravljico. — Enkrat je bilo, pred dolgim, dolgim časom — sedaj živimo hitro — in takrat sta živeli dve prijateljici. Lepo sta govorili, lepo sta pisali. O tem sta bili prepričani in zato sta zaželeli v svet, da bi tudi svet slišal njiju besede in jih bil vesel. Pridružil se jima je mlad fant, da bi bila pot zabavnejša, in šli so in prišli, v pravljice zamaknjeni, pred lep dom, ponosen dom, kjer so peli tiskarski stroji svojo pesem. — Potrkali so tam in bili sprejeti. Nič čudnega: kdor trka — se mu odpre! A bili so naši znanci tudi dobro postreženi. Odložili so svoje pravljice in dobri gospodje so povedali, da so pravljice dorasle in da gredo same lahko po svetu. — Svet je pa hud — kakor danes, je bilo tudi takrat: na njem sta živila Kritik in Publika. Navadno sta bila vedno sprta — a od časa do časa sta se le dobro razumela. — In tako se je zgodilo, da so prišle Pravljice v slovenski svet. Dolgo jih je slovenski svet pogrešal — v spominu so mu živele vse nežne in bajne. A začudil se je, ko je zagledal te nove Pravljice in ni mogel verjeti, da mu je spomin na stare, ki so bile njegove hčerke, tako opešal. In oddahnil se je, ko je slišal Publiko in Kritika, ki sta se pogovarjala: — Publika: Dolgočasne so te Pravljice! — Kritik: Dobro si rekla! — Publika: Utva mi še ugaja. — Kritik: Da, skoraj sem je vesel. — Publika: Ali ne hodijo več ljudje po svetu? — Kritik: Ženska jih ne vidi več: samo rožice še cveto in ptički pojo itd. — Publika: Kaj pa mladenci, ki podobice mala? — Kritik: Je mlad in v

KAVALA.

svoji enakomernosti tudi dolgočasen! — Ta pogovor je slišal slovenski svet in ga povedal Pravljicam. Pravljice so si vzele to k srcu in so se postarale in ostale pozabljene. — Oni dve prijateljici in mladi fant so pa pomislili: Dolga je pot k Tebi, Umetnost, in daleč je še do primitivne Lepote! — Če jo dobijo, vam že povem.

Josip Lovrenčič.

Dr. I. Prijatelj: Aškerčeva čitanka. Založila Svobodna misel 1913. Petdeset Aškerčevih pesmi je izbral dr. Prijatelj in jim dodal uvod, v katerem nam je predstavil pesnika in njegovo poezijo. — Aškerc je naš realist kateksohen, zato je bilo treba podati kratko genezo slovenskega realizma. Dr. Prijatelj ga imenuje »novo strujo«, ki se je razvila v času, ko smo bili odrasli literarni šoli Stritarjevi in so nam narodne in politične spone razrahljali. Jaz ga ne bi imenoval novo strujo, saj to je naš domači realizem, ki je živel že od Levstika in se je v osemdesetih letih pod pogoji, katere je navedel dr. Prijatelj, razmahnil in zavladal v domovini. Da pa ni sigurneje nastopil, je bil še drugi, važnejši vzrok kot spoštovanje do Stritarja, ker ga enostavno ni znal. Ko so zavrgli Stritarja iz odpora proti tujini, so jo mahnili po kolesnicah Levstika, kar je v prozi že zdavnaj napravil Jurčič in zdaj v poeziji Aškerc. Provinca se je zavedela sama sebe in iz tega življenja se je pomladil stari domači realizem. Hkrati pa se je tudi duševno življenje provincializiralo in postalo nekam omejeno, samo svobodomiseltvo je po malo namakalo suha tla slovenske misli. To je bila signatura za ves krog okoli Zvona in tudi za Aškerca. Dobro je bilo to za poezijo — kako samozavestni so bili ti ljudje, nikjer nobene skepse — a slabo za ideelno poglobitev. Zato se ni konsolidiral realizem, zato ni bilo teoretične borbe zanj napram Stritarju, zato so tudi molčali napram Mahničju, dasi se poslednji ni izkazal kot esteta, ko je z drugimi vred priznaval Stritarju pesniški talent (prim. 12 večerov). Kaka je bila estetska izobrazba Aškerčeva, nam bo jasno, če pomislimo, da je sodil vrednost Prešernovega Krsta po